

Osvrt 2. Od čega zavisi nivo i dinamika zarada u Srbiji?

Nemanja Vuksanović¹, Milojko Arsić²

1. Uvodna razmatranja

U poslednjih nekoliko godina uočeno je rastuće interesovanje različitih ekonomskih aktera u pogledu potrebe za monitoringom kretanja zarada i, u skladu s tim, primene održive politike zarada koja bi sprečila stagnaciju ili pregrejavanje privrede i obezbedila pravičnu raspodelu dohodaka od rada. Međunarodna organizacija rada je u svom poslednjem izdanju *Globalnog izveštaja o zaradama* (ILO, 2017) izdvojila nekoliko razloga koji objašnjavaju ovu činjenicu. Prvo, zarada predstavlja najvažniji izvor dohotka velikog broja domaćinstava i posledično ima značajan uticaj na životni standard ljudi. Tako, na primer, u razvijenim zemljama dohodak od zaposlenosti obično čini 70–80 % ukupnog dohotka za domaćinstvo sa najmanje jednim članom radnog uzrasta. U zemljama u razvoju taj udeo je nešto manji, tako da doprinos dohotka od zaposlenosti ukupnom dohotku iznosi 50–60%, pri čemu je doprinos dohotka od samozaposlenosti, uključujući i dohodak od poljoprivrede, u ovim zemljama veći nego u razvijenim zemljama (ILO, 2015). Drugo, zarade, uz devizni kurs i kamatne stope, predstavljaju najvažniju cenu u jednoj privredi koja utiče na rast privrede u srednjem i dugom roku. Zarade u srednjem roku ključno utiču na balansiranje odnosa između ponude i tražnje, pa posledično utiču na makroekonomsku stabilnost, odnosno na spoljni deficit i inflaciju. U dugom roku zarade radnika, koje predstavljaju trošak preduzeća, snažno deluju na međunarodnu konkurentnost privrede, a time i na njen rast. U savremenom svetu većina tržišta je globalizovana, pa su cene inputa koji se koriste u proizvodnji manje ili više ujednačene. Međutim, tržišta rada, uz izuzetak Evropske unije, su i dalje duboko podeljena državnim granicama³, usled čega se zarade po zemljama značajno razlikuju. S tim u vezi, međunarodna konkurentnost određene privrede ključno zavisi od zarada. U političkom pogledu, učešće zarada u bruto domaćem proizvodu, kao i nejednakost zarada predstavljaju važne teme, od kojih zavisi privredni rast, ali i socijalna stabilnost društva. Prevelika nejednakost dohodaka od rada i kapitala, kao nejednakost u samim zaradama, narušava socijalnu koheziju, doprinese uvećanju političke polarizacije i zaoštava konflikte u društvu, što ugrožava rast privrede.

¹ Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

² Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

³ Napredak u oblasti telekomunikacija i u oblasti informacionih tehnologija uticao je da se u nekim segmentima tržišta rada formira globalno tržište i bez fizičkog seljenja radnika iz jedne u drugu zemlju. Ovo je, ipak, pre izuzetak nego pravilo. Stoga, i dalje stoji ocena da su tržišta rada snažno podeljena državnim granicama.

Tokom velikog dela postkriznog perioda rast zarada na globalnom nivou mogao se objasniti prevashodno relativno značajnom rastu zarada u azijskim zemljama u razvoju (posebno u Kini, gde su zarade u poslednjoj deceniji prosečno godišnje rasle po stopi od oko 10,5%). Posmatrano na regionalnom nivou, u 2016. godini u odnosu na prethodnu godinu, prosečne zarade su realno porasle u Centralnoj i Zapadnoj Aziji (3,4%) i Africi (2%), dok su opale u Latinskoj Americi (1,3%) i Istočnoj Evropi (5,2%). Nakon dugotrajne stagnacije poslednjih godina rastu zarade i u razvijenim zemljama. Tako su, na regionalnom nivou, prosečne zarade realno porasle u Severnoj Americi (2,2%), Severnoj, Južnoj i Zapadnoj Evropi (1,5%) (ILO, 2017). Velike razlike u brzini rasta realnih zarada nakon krize posledica su razlika u brzini oporavaka privrede, različitog nivoa usklađenosti zarada i produktivnosti u predkriznom periodu, kao i razlika u stanju ponude i tražnje na tržištu rada.

Imajući u vidu prethodno rečeno, odnosno važnost zarade kao jednog od glavnih izvora dohotka građana i kao faktora koji utiče na konkurentnost privrede, u ovom *Osvrtu* fokus analize će biti na zaradi i njenim determinantama u Srbiji. Analiza će nam obezbediti uvid u to kako se kretala nominalno i realno prosečna zarada zaposlenih u Srbiji u periodu od 2001. do 2017. godine, kao i kakav je odnos nivoa zarada u Srbiji i u zemljama Centralne i Istočne Evrope u 2017. godini. U *Osvrtu* će se analizirati povezanost kretanja prosečnih zarada i produktivnosti rada, što će nam omogućiti da steknemo sliku o tome kakva je veza između toga koliko prosečan građanin Srbije zarađuje i toga koliko je produktivan. Poslednji deo ovog *Osvrta* biće posvećen analizi problema koji se javljaju u slučaju značajnijeg i dugotrajnijeg odstupanja zarada od nivoa određenog produktivnošću.

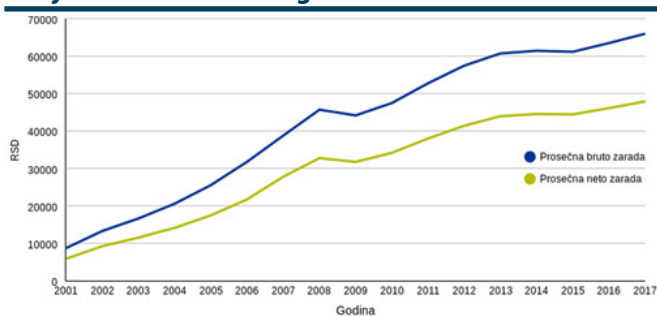
2. Dinamika zarada u Srbiji i poređenje sa drugim zemljama

Različiti društveni akteri, od vodećih političara do predstavnika sindikata, često najavljuju ili zahtevaju značajno povećanja zarada u Srbiji. Najviši predstavnici vlasti, već poslednjih nekoliko godina, najavljuju da će prosečna zarada u Srbiji u narednoj godini dostići nivo od 500 evra. Istovremeno, stalni pritisci sindikalnih udruženja za povećanjem zarade, od 10 ili više procenata godišnje, ne jenjavaju. S tim u vezi, ispitivanje dinamike zarada u Srbiji dobija na značaju.

Ukoliko posmatramo vremenski period od 2001. do 2017. godine, može se uočiti da je prosečna neto zarada (koja se dobija kada se od bruto zarade oduzmu porezi i doprinosi) prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, nominalno konstantno beležila rast. Naime, prosečna neto zarada se kretala u rasponu od 5.840 di-

nara, u 2001. godini, do 47.888 dinara, u 2017. godini. Odnosno, neto zarada koju je ostvario prosečni zaposleni Srbije u 2017. godini veća je u odnosu na 2001 godinu čak 8 puta⁴. Do 2008. godine prosečna neto zarada u Srbiji je porasla usled realnog rasta i relativno visoke inflacije sa oko 6.000 na oko 33.000 dinara. Nakon toga, od 2008 do 2017. godine, vrednost prosečne zarade u neto izrazu porasla je sa oko 33.000 na oko 48.000 dinara.

Grafikon 1: Kretanje bruto i neto prosečne zarade u Srbiji od 2001. do 2017. godine

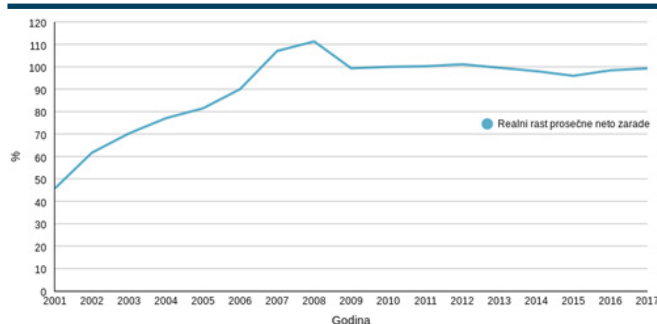
Izvor: Prikaz na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku Srbije

Međutim, realno kretanje kupovne moći prosečne zarade moguće je analizirati na osnovu realnih zarada (koje se dobijaju tako što se iz nominalnih zarada isključi inflacija). Iako prosečne zarade učestvuju sa nešto preko 50% u ukupnom dohotku prosečnog tročlanog domaćinstva u Srbiji, njihovo kretanje predstavlja približan indikator kretanja ukupnog životnog standarda. Razlog je taj što je kretanje ostalih dohodaka (npr. penzije, socijalne pomoći i dr.) snažno korelisano sa kretanjem prosečnih zarada. Nakon isključenja inflacije dobija se da su realne prosečne neto zarade u poslednjih 17 godina porasle za tek nešto više od 2 puta, što je značajno manje od nominalnog rasta. Na osnovu grafikona 2 jasno se uočavaju dva bitno različita perioda u kretanje realnih prosečnih zarada u Srbiji tokom poslednjih 17 godina. U predkriznom periodu, od 2001. do 2008. godine, prosečne realne zarade u neto izrazu su povećane kumulativno za 143%, odnosno 11,8% prosečno godišnje. U kriznom i poskriznom periodu⁵, od 2009 do 2017. godine, realne prosečne neto zarade stagniraju, budući da su one kumulativno porasle za nešto manje od 1 %, odnosno 0,07% prosečno godišnje.

4 Pri poređenju zarada pre 2009. sa zaradama posle 2009. godine treba imati u vidu da su od početka 2009. godine u obračun zarada uključeni i zaposleni kod preduzetnika, što je uticalo na smanjenje prosečnih zarada za 8-9%.

5 Pri analizi kretanja realnih prosečne neto zarade po periodima „preskočena“ je promena u 2009. u odnosu na 2008. godinu, jer je ona najvećim delom posledica promene metodologije obračuna zarada.

Grafikon 2: Indeks kretanja realne prosečne neto zarade u Srbiji od 2001. do 2017. godine (bazni indeksi, 2010=100)

Napomena: videti fusnotu 4.

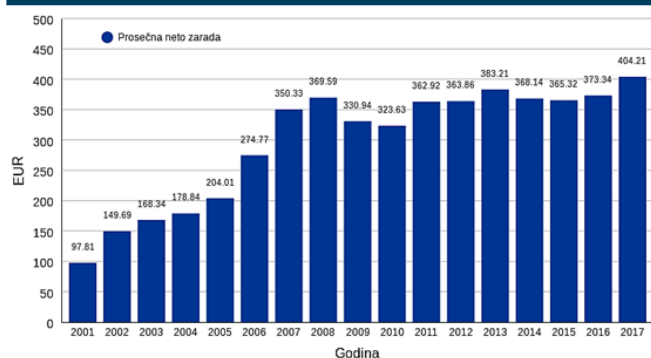
Izvor: Prikaz na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku Srbije

Dok realne zarade pokazuju približno kretanje životnog standarda građana, zarade iskazane u evrima pokazuju kako kretanje tog standarda građana tako i međunarodne konkurentnosti privrede Srbije. U periodu od 2001. do 2017. godine, prosečna neto zarada u evrima je povećana skoro 4 puta, što je duplo više od realnog rasta. Zarade u evrima odražavaju ne samo kretanje realnih zarada već i kretanje realnog kursa dinara. U periodima kada dinar realno jača zarade u evrima rastu brže od realnih zarada, dok u periodima kada dinar realno slabi zarade u evrima rastu sporije od rasta realnih zarada. Na brži rast zarada u evrima od rasta realnih zarada naročito je uticalo snažno realno jačanje dinara tokom perioda od 2001. do 2002. godine, kao i u periodu od 2005. do 2008. godine. Kretanje prosečne neto zarade u evrima pokazuje sličan obrazac kao i kretanje realnih prosečnih neto zarada, s tom razlikom da su promene zarada u evrima intenzivnije (jer na njih utiču i promene realnog kursa dinara). U predkriznom periodu, od 2001. do 2008. godine, zarade u evrima su porasle za čak 3,8 puta što je znatno više od realnog rasta u istom periodu (nešto više od 2 puta). U kriznom i postkriznom periodu, od 2009. do 2017. godine, prosečne neto zarade u evrima su povećane za oko 20%, dok su u istom periodu realne zarade stagnirale. Ove razlike su uočljive i u najnovijem periodu. Tako su, na primer, u prošloj godini realne zarade povećane za 0,9%, dok su zarade u evrima porasle za 8,3%.

Kakva je pozicija prosečnog stanovnika Srbije u odnosu na prosečnog stanovnika koji živi u nekoj od zemalja Centralne i Istočne Evrope prema ostvarenoj zaradi? Među zemljama ovog regiona u 2017. godini najveća prosečna neto zarada zabeležena je u Nemačkoj, gde je iznosila 2.270 evra, dok je najmanja prosečna neto zarada zabeležena u Albaniji. Ako izostavimo Nemačku, najboljih 5 pozicioniranih zemalja ovog regiona prema ostvarenoj prosečnoj neto zaradi jesu Slovenija (1.074 evra), Estonija (945 evra), Češka (837 evra), Hrvatska

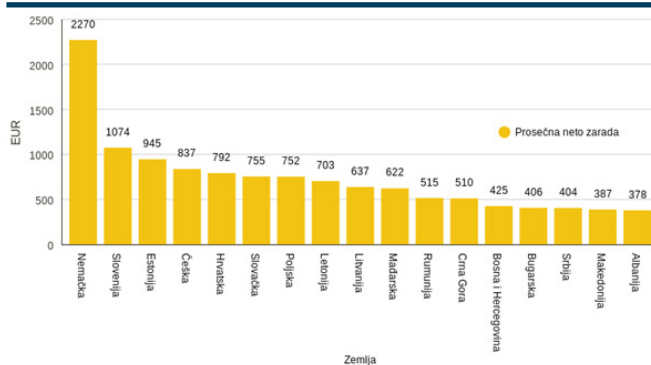
(792 evra) i Slovačka (755 evra). U sredini ove liste pozicionirale su se Poljska (752 evra), Letonija (703 evra), Litvanija (637 evra), Mađarska (622 evra) i Rumunija (515 evra). Ako izuzmemo Albaniju, najlošijih 5 pozicioniranih zemalja posmatranog regiona prema vrednosti prosečne neto zarade jesu Crna Gora (510 evra), Bosna i Hercegovina (425 evra), Bugarska (406 evra), Srbija (404 evra) i Makedonija (387 evra). Dakle, Srbija se u pogledu ovog pokazatelja među zemljama regiona Centralne i Istočne Evrope u 2017. godini našla na samom začelju. Jedine zemlje u kojoj je prosečni stanovnik na kraju prošle godine ostvario nižu zaradu u odnosu na onu ostvarenu u Srbiji bile su Makedonija i Albanija. Primetno je da stanovnik Srbije prema zaradi koju ostvaruje u proseku značajno zaostaje za stanovnicima zemalja ovog regiona.

Grafikon 3: Kretanje prosečne neto zarade u evrima u Srbiji od 2001. do 2017. godine

Izvor: Prikaz na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku Srbije i Narodne banke Srbije

Grafikon 4: Prosečna neto zarada u evrima u zemljama Centralne i Istočne Evrope u 2017. godini

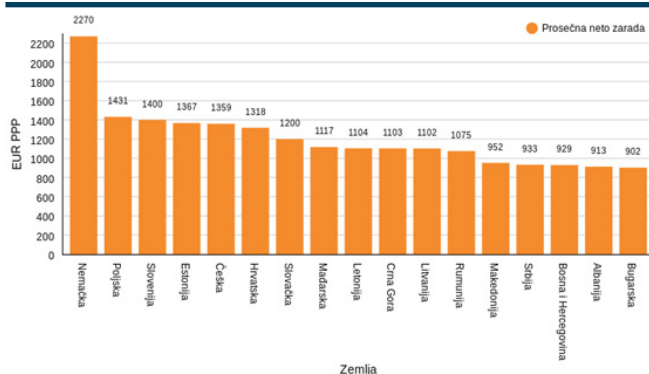

Izvor: Prikaz na osnovu podataka Eurostata i nacionalnih statističkih zavoda

Pri poređenju zarade u različitim zemljama, potrebno je imati u vidu da se prosečni nivo cena u različitim zemljama razlikuje. Naime, postoji određena pravilnost prema kojoj su prosečne cene u razvijenim zemljama više nego u manje razvijenim zemljama – ove razlike su posledica pre svega viših cena nerazmenljivih dobara (poput komunalnih usluga, zdravstvenih usluga, obrazovnih usluga itd.). Stoga je potrebno da se plate u evri-

ma u svim zemljama iskažu u evrima jednake kupovne snage, što je isto kao da je pretpostavljeno da su cene u svim zemljama jednake. Na grafikonu 5 prikazane su plate u evrima jednake kupovne snage, uz pretpostavku da su cene u svim zemljama jednake cenama koje važe u Nemačkoj.

Grafikon 5. Prosečna neto zarada u evrima jednake kupovne snage u zemljama Centralne i Istočne Evrope u 2017. godini

Izvor: Prikaz na osnovu podataka Eurostata i nacionalnih statističkih zavoda

Kao što je i očekivano, korišćenjem evra jednaka kupovne snage, smanjene su razlike u visini prosečne neto zarade između zemalja Centralne i Istočne Evrope. Međutim, te razlike su i dalje relativno visoke i one odražavaju razlike u nivou razvijenosti ovih zemalja, odnosno razlike u nivou produktivnosti. Tako je, na primer, i pored toga što je ova razlika prepolovljena, kupovna moć prosečne neto zarade u Srbiji 2,4 puta manja nego u Nemačkoj ili 1,5 puta manja nego u Sloveniji.

3. Zašto su zarade u Srbiji niske?

Odakle potiču tako velike razlike među zemljama prema zaradi koju građani u proseku ostvare? Zbog čega je u 2017. godini prosečni Nemač ima 2,4, a prosečni Slovenac 1,5 puta veću kupovnu moć⁶ u odnosu na prosečnog Srbina? Šta je to što determiniše prosečan nivo zarada u nekoj zemlji? Odgovor na ova pitanja glasi: prosečan nivo produktivnosti predstavlja osnovnu determinantu prosečne zarade neke zemlje, odnosno razlike koje postoje među zemljama u pogledu nivoa produktivnosti odražavaju se u vidu razlika u pogledu nivoa ostvarene prosečne zarade. Treba istaći da je za nivo zarada određene zemlje ključan faktor nivo produktivnosti u sektoru razmenjivih dobara i usluga (poput industrije, poljoprivrede, turizma i dr.). Odnosno, rast produktivnosti⁷

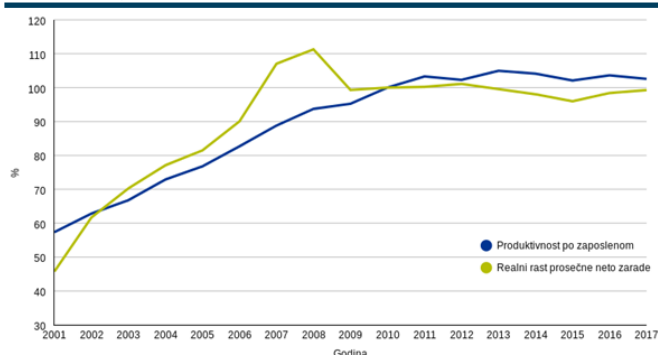
6 Podsećamo da su nominalne prosečne zarade u Nemačkoj veće 5,6 puta, a u Sloveniji 2,7 puta.

7 Rast produktivnosti ključno zavisi od rasta vrednosti fizičkog i ljudskog kapitala po radniku. Količina fizičkog kapitala po radniku određena je stopom investicija, dok količina ljudskog kapitala po radniku zavisi od poboljšanja obuhvatnosti i kvaliteta obrazovanja, uvođenja podsticaja za učenje kroz rad i sl.

u sektoru razmenjivih dobara jeste taj koji će doprineti rastu prosečne zarade stanovnika neke zemlje. Prosečne zarade u sektoru nerazmenjivih dobara i usluga (kao što su trgovina, zdravstvo, obrazovanje, bezbednost, javna uprava i dr.) prate kretanje prosečnih zarada u sektoru razmenjivih dobara. Ono što je karakteristično za Srbiju jeste upravo zaostajanje za drugim zemljama u pogledu nivoa produktivnosti u sektoru razmenjivih dobara sektoru.

Na grafikonu 6 prikazano je kretanje prosečnih realnih neto zarada i produktivnosti rada⁸ u periodu od 2001. do 2017. godine. Posmatrajući ceo navedeni period uočava se da su prosečne zarade u neto izrazu imale sličan rast u odnosu na rast produktivnosti. Produktivnost je, poput realnih zarade, snažno rasla pre krize, da bi nakon počeka krize njen rast bio znatno sporiji. Međutim, uočavaju se i određene razlike – realne zarade su u odnosu na produktivnost do 2008. godine rasle brže, da bi nakon toga realne zarade rasle nešto sporije. Sporiji rast realnih zarada od rasta produktivnosti, nakon 2008. godine, može se okarakterisati kao vraćanje realnih zarada prema održivom nivou, određenom kretanjem produktivnosti.

Grafikon 6: Indeks kretanja realne prosečne neto zarade i produktivnosti po zaposlenom u Srbiji od 2001. do 2017. godine (bazni indeksi, 2010=100)

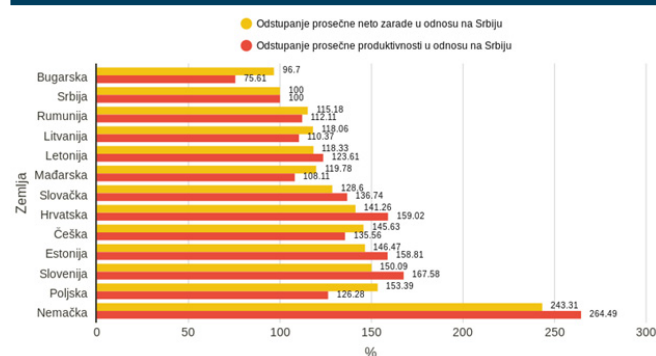
Izvor: Prikaz na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku Srbije

Komparacija produktivnosti rada među zemljama Centralne i Istočne Evrope pruža validan dokaz o vezi koja postoji između nivoa prosečne produktivnosti i nivoa prosečne zarade. Stavljanjem u odnos produktivnosti po zaposlenom/zarade u određenoj zemlji sa produktivnošću po zaposlenom/zaradom u Srbiji dobijene su odgovarajuće vrednosti količnika. Ukoliko dobijen količnik u nekoj zemlji ima vrednost veću od 100 onda to znači da je prosečna produktivnost/prosečna neto zarada u nekoj

⁸ Produktivnost po zaposlenom je dobijena kao odnos bruto domaćeg proizvoda po stalnim cenama i registrovane zaposlenosti. Metodološki je ispravnije korišćenje ukupne zaposlenosti prema *Anketi o radnoj snazi*, ali ocenjujemo da su podaci o ukupnoj zaposlenosti krajnje nepouzdati i da rezultati dobijeni na osnovu njih ne bi bili relevantni, o čemu smo pisali u više prethodnih brojeva *Kvartalnog monitora ekonomskih politika i trendova u Srbiji*.

zemlji veća nego u Srbiji. Na osnovu ovako izračunatih vrednosti, potvrđuje se značaj nivoa produktivnosti za nivo prosečne zarade. Naime, u 2017. godini u svim posmatranim zemljama u kojima je prosečna neto zarada izražena u evrima jednake kupovne snage bila veća od one u Srbiji, važi da je produktivnost po zaposlenom bila veća nego ona koja je zabeležena u Srbiji. Tako je, na primer, prosečni radnik u Nemačkoj primio u proseku neto zaradu, iskazanu u evrima jednake kupovne moći, koja je 2,4 puta veća od one koju je primio prosečni radnik u Srbiji, ali je prosečni Nemač bio 2,7 puta produktivniji nego prosečni Srbin. Dalje, prosečni Slovenac zaradio je 1,5 puta više u neto izrazu nego prosečni Srbin, ali je bio i 1,7 puta produktivniji. Ono što je primetno jeste da je u gotovo svim zemljama posmatranog regiona, odstupanje u odnosu na prosečnu neto zaradu u Srbiji vrlo slično odstupanju u odnosu na prosečnu produktivnost u Srbiji.

Grafikon 7: Odstupanje prosečne neto zarade u evrima iste kupovne moći i prosečne produktivnosti po zaposlenom u zemljama Centralne i Istočne Evrope u odnosu na Srbiju u 2017. godini

Napomena: Podaci o produktivnosti po zaposlenom odnose se na 2016. godinu. Izvor: Prikaz na osnovu podataka Eurostata i nacionalnih statističkih zavoda

4. Posledice odstupanja nivoa zarada od nivoa određenog produktivnošću

Realne zarade su pozitivno i snažno korelisane sa produktivnošću, tako da kretanje nivoa prosečne produktivnosti u nekoj zemlji određuje trend oko koga fluktuiraju prosečne realne zarade. Međutim, šta se događa u slučaju postojanja većeg i dugotrajnijeg odstupanja zarada od nivoa produktivnosti?

U malim otvorenim privredama, ukoliko prosečne zarade rastu brže nego što raste prosečna produktivnost, obično je prva posledica povećanje spolnotrgovinskog deficita, a potom i rast spoljnog duga. Povećanje spoljnog deficita posledica je uticaja prekomernog rasta zarada na rast agregatne tražnje, koja potom dovodi do rasta uvoza, slabljenja međunarodne konkurentnosti privrede, usled čega izvoz sporije raste. S obzirom da

zarade čine veliki deo bruto domaćeg proizvoda, njihov brži rast od rasta produktivnosti smanjuje sredstva koja su raspoloživa za investicije, što rezultira time da investicije stagniraju ili čak opadaju. Nizak nivo investicija, dovodi do sporog rasta kapitala po radniku, zbog čega produktivnost sporo raste, što povratno utiče na spor rast realnih zarada, a time i ukupnog životnog standarda građana u budućnosti. Generalno, brži rast zarada u sadašnjosti od rasta produktivnosti potkopava rast realnih zarada u budućnosti.

Ako prosečne zarade rastu sporije u odnosu na rast produktivnosti, onda će u takvoj zemlji postojati deflacioni pritisci, jer će nivo agregatne tražnje u takvim okolnostima biti nizak, što će usporiti rast privrede i povećati nezaposlenost. Dodatno, u tom slučaju, biće izraženi problemi ekonomske nejednakosti među stanovništvom, pa tada mogu eskalirati socijalni konflikti, koji povratno negativno utiču na rast privrede.

Dakle, značajno i dugotrajno odstupanje kretanja prosečne realne zarade od kretanja produktivnosti rada u nekoj zemlji, nezavisno od smera ovog odstupanja, ima negativne posledice na makroekonomsku stabilnost, rast privrede i ukupno na društvenu stabilnost.

U slučaju Srbije realne zarade su rasle znatno brže od produktivnosti do 2008. godine, što je doprinelo povećanju spoljnog deficita, rastu spoljnog duga, kao i održavanju inflacije na relativno visokom nivou. Zahvaljujući relativno velikim prihodima od privatizacije i obilnoj ponudi jeftinog kapitala na svetskom tržištu, investicije su bile visoke, ali su se finansirale uglavnom stranim sredstvima. Nakon početka svetske krize, kroz visoku inflaciju i deprecijaciju dinara, zarade su svedene u realne okvire određene nivoom produktivnosti. Vraćanje realnog nivoa zarada i zarada iskazanih u evrima u održive okvire, nakon početka krize, doprinelo je smanjenju spoljnog deficita, ali i stabilizaciji inflacije na niskom nivou. Visok rast zarada iskazanih u evrima u 2017. godini, koji je posledica preterane aprecijacije dinara, predstavlja jedan od faktora koji je doprineo ponovnom rastu spoljnog deficita, nakon višegodišnjeg smanjenja (videti poglavlje *Platni bilans i spoljna trgovina*). Na osnovu poređenja zarada u Srbiji sa zaradama u okruženju, u evrima jednake kupovne snage, kao i na osnovu kretanja spoljnotrgovinskog bilansa, inflacije i drugih pokazatelja, može se oceniti da su zarade u Srbiji u periodu od 2016. do 2017. godine bile blizu nivoa koji odgovara nivou produktivnosti. Stoga bi u budućnosti rast zarada trebao da prati rast produktivnosti.

Naravno, nivo produktivnosti nije jedina determinanta zarada. Zarada koju ostvaruje prosečni stanovnik neke zemlje zavisi i od čitavog niza drugih ekonomskih i političkih faktora (od odnosa snaga ponude i tražnje na

tržištu rada do državne politike zarada). Politika zarada koju sprovodi država treba pre svega da bude u funkciji dugoročno održivog rasta privrede, jer samo takav rast predstavlja izvor za kontinuirano održivo povećanje zarada. Ovo, pak, znači da zarade u osnovi treba da prate produktivnost. Kada zarade rastu sporije od produktivnosti država treba da podrži sindikate i ubrza njihov rast, a kada zarade rastu brže od produktivnosti država taj rast treba da prikoči.

5. Zaključak

Prosečna neto zarada u Srbiji u periodu od 2001. do 2017. godine nominalno je porasla za čak 8 puta. Neto zarada koju je ostvario prosečni stanovnik Srbije u ovom vremenskom periodu rasla je prosečno godišnje po stopi od 13%. U kretanju vrednosti ovog pokazatelja u Srbiji razlikuju se dva perioda: (1) period od 2008. godine, kada je prosečna neto zarada brzo rasla usled realnog rasta i relativno visoke inflacije sa oko 6.000 na oko 33.000 dinara; (2) period od 2008 do 2017. godine, kada je prosečna neto zarada sporo rasla sa oko 33.000 na oko 48.000 dinara.

Kada se u analizu uključi i kretanje inflacije, uočava se da su realne prosečne neto zarade u poslednjih 17 godina porasle za tek nešto više od 2 puta, što je značajno manje od nominalnog rasta. Poput kretanja nominalne vrednosti neto zarade, i u kretanju realne neto zarade u Srbiji razlikujemo dva perioda: (1) period od 2001. do 2008. godine, u kojem su realne zarade rasle 11,8% prosečno godišnje; (2) period od 2009 do 2017. godine, u kojem realne zarade stagniraju, usled rasta od samo 0,07% prosečno godišnje.

Izraženo u evrima, zarada koju je u neto izrazu ostvario stanovnik Srbije u proseku je u 2017. godini iznosila tek nešto malo više od 400 evra. U periodu od 2001. do 2017. godine, prosečna neto zarada u evrima je povećana skoro 4 puta, što je duplo više od realnog rasta. Na brži rast zarada u evrima od rasta realnih zarada uticalo je pre svega realno jačanje dinara. Dinamika zarada bila je takva da je u 2001. godini prosečna neto zarada iznosila oko 100 evra i nominalno je rasla sve do 2008. godine, kada je dostigla iznos od oko 370 evra. Sledi period u kojem značajnih oscilacija u pogledu prosečne neto zarade, iskazane u evrima, nije bilo, budući da se ona u periodu od 2011. do 2017. godine kretala u rasponu od oko 360 do 400 evra.

Komparativna analiza ukazuje na to da se Srbija prema vrednosti prosečne neto zarade među zemlja regiona Centralne i Istočne Evrope u 2017. godini pozicionirala na samom začelju. Jedine zemlje u kojoj je prosečni stanovnik na kraju prošle godine ostvario nižu zaradu u odnosu na onu ostvarenu u Srbiji bile su Makedonija i

Albanija. Koliko Srbija u pogledu prosečne neto zarade zaostaje za zemljama regiona Centralne i Istočne Evrope najbolje govori podatak da je u 2017. godini prosečni Nemač zaradio 5,5, a prosečni Slovenac 2,6 puta više u odnosu na prosečnog Srbina. Kada se u analizu uključi i činjenica da se prosečni nivo cena u različitim zemljama razlikuje, odnosno prosečne neto zarade iskažu u evrima iste kupovne moći, ove razlike među zemljama Centralne i Istočne Evrope se smanjuju. Ipak, i pored ovog smanjenja razlika, one i dalje ostaju relativno visoke.

Na kraju, pokazano je da prosečan nivo produktivnosti predstavlja osnovnu determinantu prosečne zarade neke zemlje. Posmatrajući period od 2001. do 2017. godine, uočava se da su prosečne zarade u neto izrazu u Srbiji imale sličan rast u odnosu na rast produktivnosti. Produktivnost, poput realnih zarada, je snažno rasla pre krize, da bi nakon počeka krize njen rast bio znatno sporiji. Međutim, uočljive su i određene razlike. Tako su realne zarade u odnosu na produktivnost do 2008. godine rasle brže, da bi nakon toga realne zarade rasle nešto sporije. Takođe, pokazano je da se razlike u pogledu nivoa ostvarene prosečne zarade među zemljama Centralne i Istočne Evrope mogu objasniti razlikama u pogledu nivoa ostvarene prosečne produktivnosti. Drugim rečima, zaključuje se da je relativno niska zarada prosečnog stanovnika Srbije odraz njegove relativno niske produktivnosti.

Literatura

1. International Labour Organisation (2015). Global Wage Report 2014/15. ILO Publishing, Geneva.
2. International Labour Organisation (2017). Global Wage Report 2016/17. ILO Publishing, Geneva.

Baze podataka

1. Eurostat
2. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
3. Narodna banka Srbije
4. <https://www.nbs.rs/internet/latinica/80/index.html>
5. Republički zavod za statistiku Srbije.
6. <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=2>
7. Svetska banka
8. <https://data.worldbank.org/>